

Складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини як вставлені конструкції: структурно-граматичний і функціонально-стилістичний аспекти (на матеріалі української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століття)

О. О. Лелюк

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: st.ilina@yandex.ru

Paper received 26.08.2016; Accepted for publication 06.09.2016.

Анотація. У пропонованій статті дослідник на матеріалі української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століття здійснює спробу визначити основні структурно-граматичні й функціонально-стилістичні особливості складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини у ролі вставлених конструкцій. Автор розвідки доходить висновку, що досліджувані синтаксичні одиниці активно вживаються в текстах української художньої прози як вставлені конструкції, відіграють важливу роль у текстосмисловій та емоційно-оцінній організації художньої оповіді, допомагають виділенню найбільш важливих за змістовим навантаженням частин висловлення і структурування висловлювання в різних смислових планах.

Ключові слова: складнопідрядне речення, вставлена конструкція, структурно-граматичні особливості, організація художньої оповіді.

Вступ. Спостереження засвідчили, що в творах сучасних українських прозаїків, крім складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини на зразок *Посадили нові дерева, бо від старих уже була мертва тінь* (Л. Костенко); – *Кажі вже всю правду, бо помру від горя!* – *прошепотіла так гірко, що Катерина перелякалася* (Люко Дашвар); *Степаненко не міг задовольнити прохання миколаївського приятеля, бо ніхто з київських чиновників офіційного дозволу на викладання в сільській школі предметів українською мовою не давав* (В. Жадько); *Можна без вагань вести її на попелище чужого дитинства, бо жодною головою воно не черкнеться її зачарованої свідомості* (С. Майданська) реалізуються їх факультативні варіанти, графічно оформлені як вставлені конструкції. Це підтверджують такі ілюстрації: *Мілена теж усміхалася, вона була рада за стареньких – нарешті мрія їхнього життя (так, саме їхнього життя, а не життів, бо ж Цецилія і Наркіс прожили одне спільне життя)* здійсниться (С. Андрухович); *Була неділя, був вересень (коли я допишу те, що тепер пишу, то можна буде казати – є неділя, є вересень, бо вони справді будуть)* (Т. Прохасько).

Стислий огляд публікацій з теми. До проблеми функціонування вставлених одиниць вітчизняні й закордонні науковці зверталися неодноразово [12, с. 273; 3; 7, с. 173; 6, с. 175; 5 та ін.], проте в цих дослідженнях не було висвітлено питання функціонування складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини в ролі вставлених конструкцій. З огляду на це, вважаємо за необхідне здійснити такий аналіз.

Мета статті – визначити основні різновиди складнопідрядних речень причинової семантики як вставлених конструкцій, з'ясувати їхні потенції як одиниці експресивного синтаксису.

Матеріали і методи. Матеріал для дослідження був дібраний із романів О. Вільчинського «Дерева на дахах», Люко Дашвар «Село не люди», М. Дочинця «Вічник» та «Криничар», О. Думанської «Хроніка пригод Геня Муркоцького», В. Жадька «Грек із

душею українця», О. Забужко «Музей покинутих секретів», Л. Костенко «Записки українського самашедшого», В. Лиса «Острів Сильвестра», С. Майданської «Сподіваюся на тебе», Ірен Роздобудько «Все, що я хотіла сьогодні» та «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю», М. Слабошпицького «Українець, який відмовився бути бідним», В. Шкляра «Чорний ворон» і повістей С. Андрухович «Літо Мілени», М. Дочинця «Руки і душа та інші невігдані жіночі історії», С. Майданської «Провідна неділя», Т. Прохаська «З цього можна зробити кілька оповідань» та «Як я перестав бути письменником», Ірен Роздобудько «Лікарняна повість», В. Шевчука «У пащу дракона».

У роботі були застосовані такі **методи дослідження**: описовий (аналіз типологічних особливостей досліджуваних одиниць), стилістичний (характеристика функціонального навантаження аналізованих синтаксичних утворень), контекстуальний (аналіз мікро- і макрооточення, в якому функціонує розглядувана синтаксична одиниця).

Результати та їх обговорення. На правомірність дослідження складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини під таким кутом зору вказують висновки українських синтаксистів про те, що вставлені конструкції можуть мати форму складних елементарних і складних багатокомпонентних речень [13, с. 172], складнопідрядних речень [10, с. 398] або їх частин [13, с. 172]. Це підтверджує фактичний матеріал, дібраний із творів сучасних українських авторів:

а) складнопідрядне речення з підрядним компонентом причини входить до складу поліпредикативного синтаксичного утворення, що вживається в художньому тексті як вставлене: *В молоді роки він [Петро Яцик] ще намагався когось переконувати, сперечатися з групами, які хотіли повернути його на свій бік (а він бачив, що загальне благо в них часто відступає на задній план, бо там домінують інтереси групи), потім, як розповідав, вирішив не витратити сил на непродуктивні суперечки; робив свою справу і ні нащо не зважав* (М. Слабошпицький); *І тоді, можливо (я кажу – можливо, адже*

ніколи не можна сподіватися, що тобі буде краще за інших чи що тобі обов'язково має пощастити) з величезного натовпу в мільйон або мільярд облич несподівано випірне одне – те, що давно-давно було призначене лише тобі (Ірен Роздобудько);

б) складнопідрядне речення з підрядним компонентом причини вживається як вставлена конструкція: *І не тільки тактика й стратегія ведення справ, а й непорушні етичні засади, що тримають підприємництво в надійних цивілізованих рамках (про це ми в Україні сьогодні тільки мріємо, оскільки наш доморощений бізнес – партизанська війна в джунглях економічно-правового хаосу й корупції)* (М. Слабошпицький);

в) у ролі вставленої одиниці виступає тільки підрядний компонент складнопідрядного речення причинової семантики: *Особливо нестандартною здалася йому історія, яку почув від сусідки баби Клави (адже чіплявся з розпитуваннями до будь-якої людини похилого віку, намагаючись витягнути якомога більше деталей)* (І. Роздобудько). Таких прикладів більшість з-поміж представлених складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, що виконують функцію вставлених конструкцій.

Розміщення аналізованих синтаксичних одиниць відповідає раніше визначеним [10, с. 398; 13, с. 172; 4, с. 232] позиціям у матричному реченні:

а) серединне розміщення: *Вранці Чорний Ворон осідлав Мудея (до всього ще вкоротив праве стремено, бо його поранена права нога не розгиналася до кінця, тож була трохи коротішою за ліву), пристроїв дончака-розумаку Мудея і, коли рушив своєю дорогою, то здогадався, що означали Євдосині слова про сніданок на білій скатертині* (В. Шкляр);

б) побічне розміщення: *Тоді солдат міг мати лише одяг (чоботи та пасок теж можна вважати одягом, хоча їхня роль поліфункціональна), значну частину якого змінювали щотижня – дві голки з різними нитками, військовий квиток і блокнот з ручкою (що свідчить про певну інтелігентність війська, бо в усі інші періоди свого життя я не носив при собі ні блокнота, ні ручки)* (Т. Прохасько);

в) розміщення поза межами матричного речення: – *Ево, Карпатське виноситиме тебе з-за лапштунків – на одній руці. (Трошки схудни, бо сіднички не умістяться в його гладіаторській долоні!)* (О. Думанська). Такі зразки в опрацьованих творах поодинокі.

Названі позиції аналізованих вставлених одиниць зумовлюються тим, що такі вставлені конструкції, як і будь-якої іншої семантики, не можуть розміщуватися на початку речення, оскільки уточнення думки, її пояснення чи її емоційне сприйняття не може передувати самій думці. І в цьому ми згодні з поглядами інших вітчизняних дослідників синтаксису [10, с. 397; 13, с. 171].

Результати семантичного аналізу дібраного фактичного матеріалу дали можливість виділити такі різновиди складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини як вставлених елементів:

а) **текстосмислові вставлені конструкції**, що пояснюють чи уточнюють пропозиційний зміст висловлювання, доповнюють зміст матричного речення:

- підрядний компонент причинової семантики, що виступає вставленим елементом, розкриває причини психічного стану персонажа: *А ще через три тижні до хижки на березі, в якій жила, переселиюючи страх Світлана (бо їй час від часу ввижались зайці, котрі оточують будиночок), прийшов чоловік, якого вона мала спокусити* (В. Лис);

- вставлена одиниця (і з роками кам'яніючими [свідченнями]) доповнює одне зі слів матричного речення (скупими [свідченнями]), проте таке доповнення не можливе без пояснення причини такого його потрапляння (чому кам'яніючими?): *В ту мить я зрозуміла, що, властиво, не знаю свого батька: він помер, коли мені ледве сповнилося сімнадцять, і я запам'ятала його тільки таким, яким він був у стосунку до мене, дитини й підлітка, – і з тієї ото пам'яті, лиш трохи доточеної посмертними, скупими (і з роками кам'яніючими, бо ж нових не прибуває!) свідченнями – маминими, друзів, колег, його студентів (які, здається, за ним шаліли – коли не брешуть), поступово змонтувала собі в свідомості певного віртуального персонажа...* (О. Забужко);

- вставлений підрядний компонент передає причину дії, виконаної в матричному реченні: *На другій сторінці зверху було написано від руки друкованими літерами *Feroix gens...* (бо ж на наших друкарських машинках не було латинських літер), а внизу сторінки – це й зноска і пояснення* (О. Вільчинський);

- вставлене складнопідрядне речення із компонентом причини конкретизує зміст одного з компонентів пропозиційної частини матричного речення (*отаман Жуйвода*): *Четверо його синів воювали в макіївського отамана Жуйводи (прозваного так, бо говорив, як воду жував), і троє із них загинули в бою з котовцями на Носачівському полі* (В. Шкляр);

- підрядний компонент причини, що виступає в ролі вставленого щодо головного складника, який є частиною матричного речення, доповнює його зміст, розкриваючи причину виникнення запитання, озвученого в припозиції (*коли приїду*): *Дзвонила мама. Спочатку – про мою голову, потім ще кілька запитань про Інку (чи ще не повернулася з курорту), про кота (чи ще живий) і наостанок – коли приїду (бо люди вже копають картоплю)* (О. Вільчинський);

- вставлене складнопідрядне речення із підрядним компонентом причини коментує й водночас уточнює зміст одного з елементів матричного речення: *В оповіданні багато епізодів, шкідливих, образів, які виростають до значення символів. Це й віслок, який стоїть під стіною, приречений на своє віслоке життя й свій незавидний шлях, і дорога, якою йде герой (можна сказати, й ліричний герой, бо в новелі лірики хоч одбавляй), і відчинене вікно, й море за тим вікном, виноградар, якого герой зустрічає, тиша, що сповиває дорогу й острів, біла, наче снігурка, кімната, мур, біля якого бродять тіні...* (В. Лис);

- вставлений елемент (*нову* [шкалу]) вимагає конкретизації *чому саме таку?*; функцію конкретизатора виконує підрядний компонент причинової семантики: *Співчуває: з такою інтеграцією в свідомості людей нелегко сприйняти відразу нову шкалу цінностей (нову, оскільки за сім з лишком десятиліть у нас*

виросло кілька поколінь), але водночас із гіркою іронією зауважує: ми, українці, – аж надто повільний народ і нині це раз це підтверджуємо (М. Слабошпицький);

б) **емотивно-оцінні вставлені конструкції**, які передають емотивно-оцінне ставлення мовця до мовленого чи співрозмовника, до виниклої ситуації чи змісту тексту:

- вставлена конструкція – підрядний компонент причини – передає емоційне сприйняття психоемоційного стану героя художнього твору: *І я більше не заздритиму (бо був такий гріх!) тому, як на тебе дивиться Гаррі* (Ірен Роздобудько);

- підрядний компонент причини як вставлена одиниця вказує на позитивне сприйняття персонажами того, що відбувається: *Добре наобідані гості (бо де ще та святкова вечеря!) – червонопикі, масні, розпашілі, в парадних френчах, рипучих чоботях і портупнях, – лінкуватого-весело козирили один одному, ручкалися, щось там собі позукували для годиться й повагом сходили на танок.* (В. Шкляр);

- головна частина вставленого складнопідрядного речення (*і слава Богу*) пояснює ставлення персонажа до того, що з ним відбувається, а підрядний компонент уточнює причину такої оцінки виниклої ситуації: *У гардеробі мене роздягли (і слава Богу, адже моя куртка не дуже відповідала рівню закладу), потім напоїли соком-фреш* (Ірен Роздобудько);

в) **контаміновані вставлені конструкції**, що поєднують риси емотивно-оцінних і текстосмислових:

- вставлена підрядна частина причинової семантики (*адже її в неї взагалі немає!*) одночасно і пояснює заперечення, висловлене в матричному реченні (*не треба підтверджувати свою кваліфікацію*), і передає емоційне сприйняття цього героїнею твору, на що графічно вказує знак оклику наприкінці вставленого елемента: *Їй не треба гарувати на кількох роботах, як Оксані, не треба шукати віхи в чужинців, не треба підтверджувати свою кваліфікацію (адже її в неї взагалі немає!), а головне – не треба піклуватися про майбутнє: воно ясне і прозоре, мов небо в травні* (Ірен Роздобудько);

- підрядний компонент як вставлена конструкція містить причинове пояснення дії, описаної в матричному реченні, і при цьому передає психоемоційний стан персонажа (сумнів): *Та, по правді, я й не сподівалася від цього контакту (бо я таки дійсно шукала була контакту з родиною Довганівни, хоч іще й не знаючи достеменно, якого саме!) чогось-то надзвичайного, журналістський досвід давно мене впевнив, що родичі героя, та ще й коли «у других», – то порода, як правило, малокорисна...* (О. Забужко);

- вставлений підрядний компонент вказує на причину певного називання явища у матричному реченні (чому українською?) й водночас характеризує емоційне сприйняття виниклої ситуації мовцем: *Якщо дехто відмахувався: це, мовляв, мене не обходить, суд розбереться, то Яцик слушно акцентував: «... спочатку це була справа Дем'янюка, якого ніхто не знав, опісля вона стала українською (бо цього захотіли обвинувачі!), тепер ця справа нас усіх переросла й*

стала справою міжнародною справедливості» (М. Слабошпицький).

За ознакою можливості/неможливості поєднання матричного речення і вставленої конструкції в єдине синтаксичне утворення були виокремлені конструктивні (а) і неконструктивні (б) вставлені конструкції (за класифікацією П. С. Дудика [4, с. 232 – 233]):

а) конструктивна вставлена одиниця не може бути синтаксично введена до складу матричного речення як її компонент, як-от [*... – спитала себе Ліда. – ...*] *Але чому Сильвестр вірив (адже вірив!) у цю мою гру з доньками?* (В. Лис): передаючи емоційно-оцінні характеристики сприйняття ситуації персонажем, вставлений компонент не переходить до складу матричного речення, оскільки може займати сильну прикінцеву позицію і може оформитися поза межами основного речення, пор.: *Але чому Сильвестр вірив у цю мою гру з доньками? (Адже вірив!);*

б) неконструктивні вставлені одиниці можуть переходити до основного складу матричного речення. Наприклад, у реченні – *Мамо-тату! – раптом вигукнув Наркіс Каму-Тейб-правий (це був колишній Наркіс Каму Тейб лівий, бо цього разу хлопці помінялися один з одним місцями)* (С. Андрухович), де вставлена конструкція уточнює зміст вжитого в основному реченні слова (*Каму-Тейб-правий*), складнопідрядне речення з підрядним компонентом причини може стати одним зі складників багатоконструктивного утворення, приєднавшись до матричного речення безсполучниковим зв'язком, пор.: – *Мамо-тату! – раптом вигукнув Наркіс Каму-Тейб-правий: це був колишній Наркіс Каму-Тейб-лівий, бо цього разу хлопці помінялися один з одним місцями.*

Викладене доводить, що складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини активно вживаються в текстах української художньої прози як вставлені конструкції, відіграють важливу роль у текстосмисловій та емоційно-оцінній організації художньої оповіді, а також розширюють можливості реалізації складнопідрядних речень причинової семантики в сучасній українській літературній мові.

Окрім того, складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини, які виступають у ролі вставлених конструкцій, мають певне експресивне забарвлення, а отже, – можуть викликати стилістичний інтерес і розглядатися як один із засобів експресивного синтаксису.

Уживаючи вставлені конструкції, письменники порушують синтагматичну лінійність художньої оповіді й завдяки цьому створюють двопланову розповідь [8, с. 208; 9, с. 7], «кілька ліній розповіді» [1, с. 150] або «ситуації контрасту» [11, с. 87]. І в цьому проглядається важливість вставлених речень не лише для композиційної організації художнього твору, але й для відтворення емоційної атмосфери, в якій діють його персонажі. Саме у можливості зображувати психічний стан мовця, його суб'єктивне ставлення до сказаного О. М. Антонюк [2, с. 10] вбачає виконання вставленими конструкціями експресивної функції.

Результати аналізу дібраного матеріалу засвідчили, що складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини як вставлені конструкції вповні

реалізують свої стилістичні потенції. Сказане підтверджують такі приклади:

– уводячи в речення підрядний компонент причини як вставлену одиницю, автор наголошує на певних здібностях персонажа й додатково виділяє їх, чим повністю переносить увагу читача на особистість описуваного героя: *Була якась книжка, і він прочитав: «Кобзар» (бо вже тоді розмовляв двома мовами: з матір'ю – німецькою, з батьком – українською)* (С. Майданська);

– письменник на основі контрасту (*слова безбарвні – всі барви для полотен*) розкриває особливості світосприйняття персонажа: *[Діймав я цікавістю і старого маляра.] І той, як завжди, скупо наточуючи безбарвні слова (бо барви беріг для своїх дощечок і полотен), повідав мені дивний переказ* (М. Дочинець), чим спонукає замислитися читача над сказаним;

– зміст вставленої конструкції допомагає розкрити важливість сказаного в матричному реченні й передати захопленість автора тим, про що говориться: *До старих колін не минає радість стрічі з файним грибом. Може, тому що неохоче і далеко не кожному відкриває він свою потайливість. Може тому, що живе гриб недовго, як роса (бо й сам він – тверда роса землі) – нагадуючи нам про земну скороминущість* (М. Дочинець);

– вставлене речення розкриває сприйняття персонажем того, що з ним відбувається, й підкреслює важливість сказаного для його внутрішнього розвитку, а отже – і для психоемоційного стану: *[Розміщуючись навколо мене, вони переважно дотримуються хронологічного принципу.] Так найбільш правильно, бо сперечатися про значення впливу не те що недоречно, але й безсенсово, адже навіть мені було б неймовірно важко встановити принципи пріоритету (бо ж*

знаю, що було кілька хвиликових зустрічей, чий внесок у моє виховання перевершував багаторічне спілкування з іншими вчителями) (Т. Прохасько);

– вставлена конструкція містить філософське узагальнення, яке автор подає для читача як повчання, але й водночас розкриває своє бачення цього питання, викликаючи ще більший інтерес до зображуваного: *А насправді вони вибирають нас – примружено, притишено, приречено. (Бо жоден з нас не буде жодної гідним)* (М. Дочинець);

– вставлений компонент несе інформацію, що характеризує внутрішній світ персонажа і є для нього важливою: *І я почав палко молитися, щоб моя дорога була пряма, щоб мені не схибити у ній, щоб не піддатися темним підшептам у собі (адже сказав старець із Слуцька, що в мені щось світле є, а щось темне), а слухати голосу чистого* (В. Шевчук).

Останні два приклади не лише допомагають письменникові відтворити два плани оповіді: сама оповідь і своєрідний коментар до неї, а й створити позатекстовий план її функціонування – висловлене у вставленому реченні стосується життя кожної людини безвідносно до художнього твору.

Висновки. Наведений матеріал засвідчує, що складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини як вставлені конструкції виступають одним із важливих засобів створення художньої оповіді. Такі синтаксичні утворення допомагають виділенню найбільш важливих за змістовим навантаженням частин висловлення й організації висловлювання в різних смислових планах. Усе це дозволяє кваліфікувати аналізований різновид факультативних форм реалізації складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини як стилістично маркований синтаксичний прийом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка / Г. Н. Акимова. – М.: Высшая шк., 1990. – 166 с.
2. Антонюк О. М. Функціонування вставлених конструкцій у складі багатоконпонентних складних речень (на матеріалі прози І. С. Тургенева): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. 10.02.02 «Російська мова» / О. М. Антонюк. – Х., 2007. – 20 с.
3. Виноградов В. В. Основные вопросы синтаксиса предложения [Электронный ресурс] / В. В. Виноградов // Вопросы грамматического строя. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – Режим доступа: <http://project.phil.spbu.ru/lib/data/ru/vinogradov/syntax.html>
4. Дудик П. С. Синтаксис української мови / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – К.: Академія, 2010. – 384 с.
5. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення / Л. О. Кадомцева. – К.: Вища школа, 1985. – 178 с.
6. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис / Б. М. Кулик. – К.: Радянська школа, 1965. – Ч. 2. – 286 с.
7. Огоновський О. Граматика русского языка для школ средних / О. Огоновський. – Львів, 1889. – 288 с.
8. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
9. Поспелова Е. Г. Семантико-синтаксические типы и текстовые функции вставных конструкций: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук 10.02.01 «Русский язык» / Е. Г. Поспелова. – М., 2005. – 20 с.
10. Слинко І. І. Синтаксис української мови. Проблемні питання / Слинко І. І., Гуїванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. – К.: Вища школа, 1994. – 672 с.
11. Шаймиев В. А. Роль вставных предикативных единиц в семантической организации текста / В. А. Шаймиев // Функционирование синтаксических категорий в тексте. – Л., 1981. – С. 81 – 88.
12. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – Л.: Учпедгиз, 1941. – 684 с.
13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2010. – 408 с.

REFERENCES

1. Akimova, G.N. The new in the syntax of the modern Russian language / G.N. Akimova. – M.: Vysshaya shk., 1990. – 166 p.
2. Antonyuk, O.M. Functioning of parenthetical constructions as a part of multi-component compound sentences (on the material of prose by I.S. Turgenev): thesis for Candidate's Degree, Philology, 10.02.02 "Russian language" / O.M. Antonyuk. – Kh., 2007. – 20 p.
3. Vinogradov, V.V. The main questions of the sentence syntax [Electronic source] / V.V. Vinogradov // Questions of the

- grammatical structure. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1954. – Access mode: <http://project.phil.spbu.ru/lib/data/ru/vinogradov/syntax.html>
4. Dudyk, P.S. Syntax of the Ukrainian language / P.S. Dudyk, L.V. Prokopchuk. – K.: Akademia, 2010. – 384 p.
 5. Kadomtseva, L.O. Ukrainian Language: Syntax of the simple sentence / L.O. Kadomtseva. – K.: Vyshcha shkola, 1985. – 178 p.
 6. Kulyk, B.M. The course of the modern Ukrainian literary language : Syntax / B.M. Kulyk. – K.: Radyanska shkola, 1965. – Ch. 2. – 286 p.
 7. Ohonovskiy, O. Grammar of the Russian language for secondary schools / O. Ohonovskiy. – Lviv, 1889. – 288 p.
 8. Ponomariv, O.D. Stylistics of the modern Ukrainian language / O.D. Ponomariv. – Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2000. – 248 p.
 9. Pospelova, Ye.G. The semantic and syntactic types and text functions of parenthetical constructions: thesis for Candidate's Degree, Philology, 10.02.01 "Russian language" / Ye.G. Pospelova. – M., 2005. – 20 p.
 10. Slynko, I.I. Syntax of the Ukrainian Language. Problematic issues / Slynko I.I., Huyvanyuk N.V., Kobylyanska M.F. – K.: Vyshcha shkola, 1994. – 672 p.
 11. Shaimiyev, V.A. The role of parenthetical predicative units in the semantic organization of the text / V.A. Shaimiyev // Functioning of the syntactic categories in the text. – L., 1981. – P. 81 – 88.
 12. Shakhmatov, A.A. Syntax of the Russian Language / A.A. Shakhmatov. – L.: Uchpedgiz, 1941. – 684 p.
 13. Shulzhuk, K.F. Syntax of the Ukrainian Language / K.F. Shulzhuk. – K.: Akademia, 2010. – 408 p.

Compound sentences with cause-subordinate clause as parenthetical phrases: structural and grammatical, and functional and stylistic aspects (on Ukrainian prose of the late 20th – early 21st century)

Leliuk O. O.

Abstract. The article deals with the determination of the main structural and grammatical, and functional and stylistic features of compound sentences with cause-subordinate clause as parenthetical phrases basing on Ukrainian prose of the late 20th – early 21st century. The author of the paper concludes that the studied syntactic units are actively used as parenthetical phrases in the texts of Ukrainian prose; they play an important role in text semantic organization and emotional evaluation of artistic narrative; they help to emphasize the most important on their notional meaning parts and structure expressions in different semantic plans.

Keywords: *compound sentence, parenthetical phrase, structural and grammatical features, organization of artistic narrative.*

Сложноподчиненные предложения с придаточным компонентом причины в роли вставных конструкций: структурно-грамматический и функционально-стилистический аспекты (на материале украинской художественной прозы конца XX – начала XXI века)

Е. А. Лелюк

Аннотация. В предлагаемой статье исследователь на материале украинской художественной прозы конца XX – начала XXI века предпринимает попытку определить основные структурно-грамматические и функционально-стилистические особенности сложноподчиненных предложений с придаточным компонентом причины в качестве вставных конструкций. Автор статьи приходит к выводу, что исследуемые синтаксические единицы активно употребляются в текстах украинской художественной прозы в роли вставных конструкций, играют важную роль в текстосмысловую и эмоционально-оценочную организации художественного повествования, способствуют выделению наиболее важных по содержательной нагрузке частей высказывания и структурированию высказывания в разных смысловых планах.

Ключові слова: *сложноподчиненное предложение, вставная конструкция, структурно-грамматические особенности, организация художественного повествования.*